

вала дослідження на території цитаделі. Під час її керівництва експедицією археологічному дослідженню було піддано майже 70 % внутрішнього простору цитаделі: було розкопано 74 приміщення римської та середньовічної епох різного функціонального призначення; досліджено до 20 об'єктів оборонних споруд, понад 30 дренажних і стічних каналів, вулиці, площі; виявлено планувальну містобудівну структуру, а також отримано значний археологічний і епіграфічний матеріал. Разом з результатами попередніх робіт це дало змогу отримати доволі повне уявлення про життя на території цитаделі Херсонеса за римського періоду, коли тут дислокувався римський гарнізон, і за середньовічного, позначеного діяльністю візантійського фемного преторія...

І.А. Антонова передчасно померла 19 вересня 2000 р. на лікарняному ліжку, чекаючи на заплановану операцію. Операція передвіщала значні

обмеження рухів, неможливість самотійно пересуватися, і хворе, зношене серце, вочевидь, не змогло змиритися з цим, як і з думкою, що треба визнати необхідність попрощатися з Херсонесом. До останніх днів дослідниця продовжувала розкопки цитаделі, що стала для неї своєрідною особистою пам'яткою, в якій вона назавжди залишила частку своєї душі.

На жаль, І.А. Антонову не вдалося поховати на території Херсонеського городища, поряд з першим керівником його розкопок, К.К. Косцюшком-Валюжиничем. Над її могилою на міському цвинтарі Севастополя, що на 5-му кілометрі Севастопольської траси, височить стела у вигляді уламка херсонеської мармурової колони (Сорочан, Зубарь, Марченко, 2001, с. 49, 53; Шацько, 2001, с. 120 — 123; Сорочан, 2001, с. 120 — 123; 2001а, с. 185 — 187; 2003, с. 3 — 6).

В.М. ЗУБАР, С.Б. СОРОЧАН

Сорочан С.Б., Зубарь В.М., Марченко В.М. Жизнь и гибель Херсонеса. — Харьков: Майдан, 2000.

Шацько Г.О. І.А. Антонова і археологічне дослідження Херсонеса // Археологія. — 2000. — №4.

Сорочан С.Б. Чаша душі // Археологія — 2001. — № 4.

Сорочан С.Б. Памяти Инны Анатольевны Антоновой (1928 — 2000) // РА. — 2001а. — № 2.

Сорочан С.Б. Чаша душі // Херсонесский сборник. — 2003. — Вып.12.

ПАМ'ЯТІ ВОЛОДИМИРА НИКИФОРОВИЧА СТАНКА

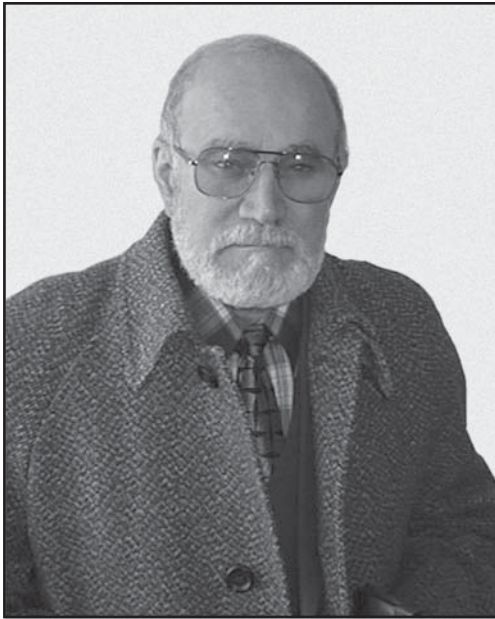
17 лютого 2008 р. раптово помер один із видатних археологів України Володимир Никифорович Станко. Він народився 19.02.1937 р. у с. Тернівка поблизу м. Миколаїв у болгарській родині. Після закінчення школи В.Н. Станко працював на Миколаївській електростанції, потім вступив на історико-філологічний факультет Ростовського державного університету, але з III курсу продовжив навчання в Одеському державному університеті ім. І.І. Мечникова (ОДУ). Під впливом професорів М.Ф. Болтенка та П.Й. Каришковського студент почав цікавитися археологією. Після закінчення в 1960 р. університету В.Н. Станко працював науковим співробітником, а згодом — заступником директора Одеського археологічного музею.

Мезолітом Володимир Никифорович зацікавився ще студентом, працюючи в експедиції

видатного археолога П.Й. Борисковського і поглиблюючи під його науковим керівництвом свою спеціалізацію після закінчення університету. У 1965—1967 рр. навчався в Києві в аспірантурі Інституту археології АН УРСР, яку закінчив достроково. У 1967 р. захистив під керівництвом С.М. Бібікова кандидатську дисертацію на тему «Мезоліт Північно-Західного Причорномор'я».

У 1968 р. В.Н. Станко повернувся до Одеси і почав працювати на кафедрі історії стародавнього світу та середніх віків історичного факультету ОДУ (старшим викладачем, потім доцентом). Справжнім духовним наставником молодого викладача був П.Й. Каришковський.

У 1976 р. за ініціативою В.Н. Станка в Одесі було створено підрозділ Інституту археології АН УРСР — відділ археології Північно-Західного Надчорномор'я. До 1989 р. дослідник очо-

лював створений ним потужний науковий центр, який опікувався як тривалими науковими програмами, так і охоронними археологічними роботами. За ці роки співробітниками відділу було захищено 2 докторські та 7 кандидатських дисертацій, видано багато монографій та збірок наукових праць.

Водночас В.Н. Станко не припиняв своєї діяльності з виховання археологічної молоді. З 1987 р. він знову читав лекції на історичному факультеті ОДУ, а в 1989 р. йому було присвоєно вчене звання професора. У 1993 р. учений створив і очолив кафедру археології та етнології України. Володимир Никифорович постійно розробляв нові курси лекцій, зокрема з теорії археології та методики обробки археологічних матеріалів, проблем антропосоціогенезу, археології кам'яної доби Північного Надчорномор'я тощо. Багато уваги приділяв розробкам проблем етнології України. З 1994 до 2003 р. В.Н. Станко був деканом історичного факультету ОДУ. Водночас щороку вчений проводив тривалі археологічні експедиції на пам'ятках кам'яного віку Надчорномор'я.

В.Н. Станко був не лише дієвим організатором науки, професором університету, а й відомим ученим, який залишив по собі солідну наукову спадщину. Створена ним потужна джерельна база верхнього палеоліту та мезоліту Одещини й Миколаївщини стала підґрунтям для монографічних досліджень і численних сміливих наукових побудов, що неодноразово спричинювали наукові дискусії серед фахівців.

На початку наукового шляху молодий учений концентрував свою увагу на вивченні мезоліту Північно-Західного Надчорномор'я. Дослідник продовжив справу свого вчителя П.Й. Бо-

рисковського, який ще у 1950-х рр. відкрив на Одещині відомі мезолітичні стоянки Гребеники, Гіржеве, Довжанка та Познанка. У 1960—1970-х рр. В.Н. Станко дослідив кілька аналогічних пам'яток, серед яких особливо цінними є розкопані на великій площі стоянки Мирне та Гіржеве. На основі цих матеріалів було виділено гребениківську культуру пізнього мезоліту Надчорномор'я. В той самий час проводилось дослідження принципово відмінні від гребениківських стоянки Царинка, Білолісся та Абузова Балка, що дало змогу розробити періодизацію мезоліту Південно-Західної України.

Спираючись на матеріали багаторічних комплексних досліджень стоянок Мирне, Білолісся та Гіржеве, В.М. Станко звернувся до складних теоретичних проблем кам'яної доби, запропонувавши власні культурно-історичні схеми та соціально-економічні реконструкції палеоекономіки, соціального устрою, палеодемографії мезоліту Південно-Західного Надчорномор'я. Ці теоретичні розробки відбито в монографії «Мирное. Проблемы мезолита степей Северного Причерноморья» (1992), що лягла в основу докторської дисертації дослідника.

Останні 25 років В.Н. Станко приділяв значну увагу вивченню верхнього палеоліту Надчорномор'я. Значною мірою це пояснюється багаторічними розкопками унікальної стоянки Анетівка II в Побужжі, що тривають і нині під керівництвом учнів ученого.

В.Н. Станко — один із провідних фахівців з проблематики кам'яної доби України. Останні 40 років він був одним із найавторитетніших спеціалістів у вивченні найдавнішого минулого Південно-Західної України. Завдяки його зусиллям у 1970-х рр. виник і успішно функціонує нині Одеський центр вивчення кам'яної доби України, з яким пов'язана наукова доля таких знаних українських археологів, як С.П. Смольянинова, С.А. Дворянинов, І.В. Сапожников, Г.В. Сапожникова, М.П. Оленковський, О.В. Сминтина, І.В. Піструл та багато інших.

Основні результати досліджень В.Н. Станка викладено у численних наукових статтях та монографіях, доповідях на багатьох престижних наукових симпозиумах (Велика Британія, Болгарія, Франція, Німеччина, Росія та ін.). За його участю було організовано кілька міжнародних історичних, археологічних та етнологічних наукових конференцій. Під керівництвом ученого захищено 17 кандидатських дисертацій. В.Н. Станко входив до складу спеціалізованої вченої ради із захисту докторських дисертацій при Інституті археології НАН України.

Володимир Никифорович вів активну видавничу діяльність. З 1989 р. він був членом

редколегії журналу «Археологія», збірок «Старожитності Причорномор'я», «Етнографія Півдня України», створив журнал «Записки історичного факультету ОДУ».

У 1995 р. В.Н. Станка було обрано дійсним членом Російської народної академії наук та Російського археологічного товариства. Він був членом Проводу Всеукраїнського та членом Президії обласної філії Товариства охорони пам'яток історії та культури.

Володимир Никифорович багато уваги приділяв роботі Болгарського культурного това-

риства, що відзначено нагородами болгарського уряду. Останні роки В.Н. Станко працював у Миколаївському науково-навчальному центрі та Миколаївському державному університеті ім. Петра Могили, поєднуючи викладацьку роботу з активною науково-дослідною, продовжуючи археологічні розкопки пам'яток кам'яної доби.

До останніх днів свого життя Володимир Никифорович Станко залишався непересічним ученим, мудрим педагогом, доброзичливим колегою і гарним батьком своїх трьох синів.

ПАМ'ЯТІ РАШО СТАНЕВА РАШЕВА

---

28 лютого 2008 р. під час пожежі у потягу Софія—Кардам трагічно загинув видатний болгарський учений, професор, доктор історичних наук, директор Національного археологічного інституту та музею археології Болгарської академії наук Рашо Станев Рашев.

Рашо Рашев народився 12 листопада 1943 р. в с. Тіча Слівенської обл. Болгарії. У 1965—1969 рр. навчався на історичному факультеті Великотирновського університету (тоді Вищий педагогічний інститут ім. Святих Кирила та Мефодія). Після захисту дипломної роботи до 1972 р. працював екскурсоводом в Археологічній базі-музеї Болгарської академії наук у Преславі. У 1972 р. став співробітником середньовічного відділу Історичного музею в Селістрі. З 1975 р. за конкурсом Рашо Рашева було призначено науковим співробітником у новостворену шуменську філію Археологічного інституту та Музею при Болгарській академії наук, де він працював до 2007 р. У 1977 р. захистив кандидатську дисертацію, присвячену болгарській ранньосередньовічній фортифікації, з 1984 р. — старший науковий співробітник II ступеня. У 1992—1993 рр. керував шуменською філією АІМ при БАН. У 2001 р. Рашо Рашев захистив докторську дисертацію. 2002 р. став старшим науковим співробітником I ступеня, а в червні 2007 р. його було обрано директором Археологічного інституту та музею при Болгарській академії наук.

Рашо Рашев — автор п'яти монографій та понад 150 наукових публікацій, багато з яких стали новими віхами у болгарській археології. Він викладав у Великотирновському університеті ім. Святих Кирила та Мефодія. Багаторічні тісні стосунки пов'язували вченого з колегами з України, він завжди з радістю приїздив до нас і запрошував до себе.

Вчені України висловлюють свої співчуття рідним та близьким Рашо Рашева.

Пам'ять про тебе буде жити в твоїх працях та в наших спогадах.

Колектив Інституту Археології НАН України